

Marika báránykájától a digitalizációig

Kulturális Fórum Brüsszelben

Idén október 20-án és 21-én került sor Brüsszelben az Európai Unió Kulturális Fórumára, amelyen Kovács Géza, a Magyar Nemzeti Filharmonikusok főigazgatója, a Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetségének elnöke, valamint az Előadóművészek Munkáltatói Egyesületeinek Európai Ligája végrehajtó bizottságának tagja meghívott előadóként vett részt

■ Milyen hatással van a Kulturális Fórum a kontinens kulturális életére?

– A Kulturális Fórum az Európai Unió kultúrpolitikai szempontból talán egyik legfontosabb eseménye. Ezek a fórumok rendszerint összegzésként szolgálnak, amelyek az előző évek eredményeit és esetleges kudarcait, tanulságait veszik számba, ugyanakkor fölvezetik az elkövetkező évek céljait, tennivalóit is, amelyeket egy jó ideje már hozzáigazítanak az Európai Unió középtávú terveihez.

■ Mik a prioritások e tekintetben, hiszen köztudott, hogy az uniós költségvetés meglehetősen szűkmarkúan bánik a kulturális kiadásokkal?

– Ebben az évben nagyon depressziós időszakban került sor a Fórumra. Nemcsak a világgazdasági válság miatt, ami az Európai Uniót különösen sújtja, hanem azért is, mert a kultúra területén dolgozók és az európai folyamatokat figyelemmel kísérő szakemberek szomorúan állapították meg, hogy az „Európa 2020” elnevezésű program sem foglalkozik kiemelten a kultúrával.

■ Vajon mi lehet ennek az oka, hiszen Európa számára a gazdasági krízisből való kilábalás egyik legfőbb eszköze lehet, hogy kulturális bagyományaira tá-

maszkodik, azokból merítve erőt és szellemi tartalékot a továbblépéshez?

– Napjaink egyik legnagyobb kihívása kétségtelenül a pénzügyi-gazdasági helyzet alakulása. Hiszen ha van pénz, akkor a kultúra szekere is jobban halad, ha nincs pénz, akkor viszont általában a kulturális kiadásokkal kezdik a költségvetés megnyirbálását. Ráadásul nemcsak a volt szocialista országokra jellemző ez a gyakorlat, hanem Európa legerősebb demokratikus bástyái is ebbe remegnek bele mostanában. Azonban az általános depresszió ellenére mégiscsak több biztató elemet sikerült felfedezni, illetve felmutatni.

■ Melyek voltak ezek a biztató elemek?

– A fórum több téma köré csoportosította a résztvevő meghívottak és előadók tevékenységét. Az egyik legizgalmasabb témakör a digitalizáció kérdése volt: hogyan tudja a kultúra fölhasználni a digitalizációt, illetve hogyan tud küzdeni annak káros hatásai ellen. Példaértékű és lenyűgöző volt Jan Willem Sieburghnak az amsterdami Rijksmuseum korábbi igazgatójának előadása, aki azt a folyamatot mutatta be, hogy egy önmagába zárkózó, statikus intézmény, mint amilyen a múzeum, hogyan ébredhet fel Csipkerózsika-álmából és vizuális narratívák segítségével hogyan vál-

Ha megértené, hogy a közszolgálatosságba, – és ne használjunk nagy szavakat, de – mégiscsak beletartozik a szellemi műhelyek fenntartása, a kultúra közvetítése, az ismeretek átadása, a szellemi nevelés, az ízlés formálása. Ebben pedig már benne foglaltatik a zenei nevelés, a zenei ismertek tágítása is, amelynek bizony a legjobb módja a zenehallgatás. Mégpedig jó minőségű, magas rendű és magas színvonalon előadott muzsikáé, amely az együttesek közvetítésével jut el a hallgatóhoz – legfiatalabbtól a legidősebbig. S ehhez bizony jeles zenedarábok, tehetséges és jól képzett, szakmailag felkészült muzsikusok, zenekarvezetők, kiváló karmesterek, énekesek kellenek. Egy szóval komoly munkával összeszokott,

együttlélegző, művészileg autonóm együttesek, amelyek nyugodt, kiegyensúlyozott légkörben, művészi munkájukra összpontosítva készülhetnek hangversenyeikre. Mert e nélkül aligha lehet, nem csodákat, de értékes koncerteket, hiteles előadásokat várni. Olyanokat, amelyek nemcsak itthon, a hazai, de a külföldi zeneértő és zenehallgató közönségnek is közvetíti nemzeti zenekultúránkat, ha úgy tetszik, annak legrátermettebb követeként.

E feltételek megteremtése – gondolnánk – a közmédia elemi feladata. Egy ideje azonban úgy látszik-hallatszik, nem így gondolják. A most napvilágot látott kiszervezési terv félreérthetetlenül „piaci tevékenység

végzésére” sarkallná az eddig is sokat megérett társaságot. Nemcsak a tény, már a kifejezést is vissza kellene utasítani! Akik így beszélnek, így fogalmaznak, valószínűleg nincsenek tisztában azzal, mit jelent a felelősségük, mit jelentenek a művészi értékek, milyen formában képesek egyáltalán működni az előadó-művészeti szervezetek, s mi az, amit akár egy tollvonással és némi vállvonogatással tönkretesznek. Talán arról sem hallottak, hogy Magyarországon létezik egy Előadó-művészeti törvény, amely pontosan definiálja, milyen szervezetek tarthatnak annak hatálya alá. De arról sincs fogalmuk, milyen könnyű rombolni, s milyen nehéz építkezni...

(Zk)

hat a virtuális és reális világ egyik legnyitottabb, legizgalmasabb és tömegek számára hozzáférhető kultikus helyévé. Mindez arra világított rá, hogy egy múzeum, amelynek nem állnak rendelkezésére olyan dinamikus eszközök, mint az előadóművészeteknek, a digitalizáció segítségével hasonlóan magával ragadó, eleven élmények létrehozására képes.

■ *Azért érdekes, hogy éppen holland példát említ, mert a jelenlegi holland kultúrpolitikában továbbra is jelentős prioritást élvez a műalkotások vásárlása, a gyűjteménygyarapítás, miközben az előadóművészetekkel, köztük is elsősorban a szimfonikus zenekarokkal meglehetősen mostohán bánik, sőt a legújabb tervek szerint csaknem a felére kívánja csökkenteni ezek létszámát.*

– Nem vagyok képes követni a holland kormány logikáját és kiábrándultságom végtelen e tekintetben. Vélhetően olyan üzleti megfontolás vezérli őket, hogy a műtárgyvásárlás hosszú távú befektetésként nehezebb időkből megtérülhet, míg egy szimfonikus zenekar fenntartása aránytalanul magasnak tűnik egyrészt a tényleges bevételekhez viszonyítva, másrészt a mobilizálható emberekhez képest. Egészen konkrétan csökkentik a zenekarok számát, abban bízva, hogy elég lesz majd feleannyi szimfonikus zenekar is, mint amennyi akár még egy évvel ezelőtt is volt Hollandiában. Természetesen nem lenne szabad előfordulnia, hogy a kettő olyan kontextusban kerüljön szóba, hogy a kultúra terén a közpénzek felhasználásánál a konkrét, megtérülő befektetésekre több pénzt fordítunk, mint az élő művészetek, vagyis az előadóművészetek finanszírozására. Erről is szó volt természetesen a Kulturális Fórumon.

■ *Milyen további témákat tárgyaltak még a fórumon?*

– A második nagy témakör azt a címet viselte, hogy „Milyen eszközökkel tartható fenn a kultúra egy globalizált és digitalizált világban?” Természetesen ez egy kicsit más irány, mint amiről a nyitóelőadás szólt, a lehetőségek maximális kiaknázására vonatkozóan. Itt ugyanis nemcsak a digitális eszközök változatos felhasználásáról volt szó, hanem a felgyorsult globalizáció és digitalizáció együttes hatásáról a különféle kulturális szférákra. Nagyon megtisztelő volt számomra, hogy a Fórum egyetlen magyar résztvevőjeként ebbe a szekcióba hívtak meg előadónak, ahol olyan szakemberek társaságában szólalhattam fel, mint Gerald

Lidstone, a Londoni Goldsmiths Egyetem Kreatív és Kulturális Vállalkozási Intézetének igazgatója, illetve Gerald Bast a Bécsi Iparművészeti Egyetem rektora, vitapartnereink pedig Chris Torch, az Európai Múzeumok és az Interkulturális Európáért Platform bizottsági tagja, valamint Pierre Mairesse, az Élethosszig tartó tanulás horizontális politikai kérdéseinek és 2020-ig tartó stratégiájának igazgatója az Európai Bizottság Oktatási és Kulturális Főigazgatósága részéről voltak.

■ *Felszólalásában miről beszélt?*

– Mondhatnám, hogy nekünk, magyaroknak könnyű dolgunk van, amikor a kultúra területén a globalizációról kell beszélnünk, hiszen két olyan 20. századi géniuszt ad számunkra támpontot, mint Bartók és Kodály. Bartók népzene-kutatóként tudományos életművével mutatott rá arra, hogy a különböző népek zenéje milyen hatással van egymásra, és hogy ez a hatás mennyire termékeny. Bartók egész folklórkutatói életműve azt példázza, hogy nem félni kell attól a „farkastól”, aki a szomszédban lakik, hanem éppen hogy tanulnunk kell egymástól. Ráadásul azt írja egyik levelében, hogy a legizgalmasabb területek pont a határterületek. A folklór határain túlmutatva, 1943-ban – már az Egyesült Államokban – arról is ír egyik tanulmányában, hogy évtizedeken át azt tapasztalta, hogy a különböző anyanyelvű paraszti közösségek békében élnek egymás mellett, egymás kultúráját tisztelik, és csak nagyon ritkán fordulnak elő egymást gúnyoló – legfeljebb csak egymással évődő – szövegű dalok. Azokat a feszültségeket, amelyek az egyes népek között mutatkoznak, magasabb helyről generálják. Ennek fényében, és annak a híres, egyre nagyobb jelentőségű kodályi mondatnak a jegyében, hogy „Európában legyünk magyarok és Magyarországon legyünk európaiak!”, az ív, amely jószerevével a felfedezések korától tart napjainkig, talán kevésbé riasztó. Ráműtattam arra, hogy miközben az európai kultúra hol szép szóval, hol brutális agresszivitással terjeszkedett a „felfedezett” kontinenseken, és erőszakolta rá nem egy esetben a saját kultúráját más népekre úgy, hogy teljes kultúrákat pusztított el, eközben a mai napig büszkén emlegetjük, hogy a Maláj Filharmonikusoknak hány magyar tagja van, mi alatt olykor gyanakodva nézünk Magyarországon és Európában azokra a nem európai szimfonikus muzikusokra, akik kitűnő jártékukkal harcolták ki maguknak a jogot, hogy egy-egy vezető európai zenekar tag-

jai legyenek. Előítéleteink tehát mindenképpen vannak. Természetesen nem lehet szó nélkül elmenni amellett, hogy a digitalizáció és a globalizáció olyan robbanásszerű változásokat eredményezett az elmúlt 10-15 esztendőben, amely eladdig példa nélküli volt. Amióta 1877-ben Edison a „Marikának volt egy báránkjája” kezdetű dalt fonográfhangereken rögzítette, azóta az előadóművészek és holdudvaruk folyamatos pánikban vannak minden egyes technikai eszközfejlesztés láttán, mivel félnek, hogy a technikai fejlődés elszívja az élő előadóművészetből a levegőt. De ha visszatekintünk az elmúlt több mint száz esztendőre, akkor azt kell látnunk, hogy ez soha nem következett be. Mondhatnánk tehát, hogy nincsen semmi baj, de mégsem tehetjük, mert a technikai robbanás olyan, eladdig soha nem látott módon férközik be a magánszféránkba, amely már a közösségi létünket veszélyezteti. Az, amit az európai, és általában a nyugati típusú civilizációban az előadóművészeti intézmények ez ügyben művelnek, az egyrészt követés, mint például a számítógépen követhető virtuális koncertek, vagy a letölthető hangfelvételek. Másrészt a Metropolitan opera operaelőadásainak HD-minőségű moziközvetítései is felvetnek problémákat. Én ezt azonban kevésbé tartom veszélyesnek a műfajra nézve, mert valamennyire azért fenntartja a közösségi élményt. Sokkal inkább érdekel az, hogy ezekkel a technikai eszközökkel hogyan lehet továbbra is mozgósítani azokat a társadalmi rétegeket, illetve korosztályokat, akikre nekünk, mint potenciális nézőinkre mindenképpen számítanunk kell.

■ *Született e tekintetben valamilyen konszenzus, vagy cselekvési stratégia a fórumon?*

– A fórum igazából nem tudott ebben az ügyben közös álláspontra helyezkedni. Viszonylag heves vita alakult ki a technikai eszközöket egészében elutasító és a technikai eszközöket minden tekintetben felhasználó nézetek között. A magam részéről ismételtelen csak arra tudtam utalni, hogy a zeneoktatás, a családi nevelés, egyáltalán az alapfokú művészeti oktatás az első számú biztosíték és garancia arra, hogy bármilyen csillogó, a tökéletesség maximális illúzióját keltő technikai eszközök lépnek is be a digitalizáció következtében az életünkbe, magának a művészet közösségi megélésének egyedülálló élményét soha semmi nem fogja tudni pótolni és nem fogja veszélyeztetni.

K.R.